

Гай-Нижник П. Символ особливої ваги. «Витоки нашого прапора сягають часів Київської Русі, Козаччини, УНР...» (інтерв'ю взяв І.Капсамул) // День. – 2016. – 23 серпня. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/symvol-osoblyvoyi-vagy>.

Символ особливої ваги

«Витоки нашого прапора сягають часів Київської Русі, Козаччини, УНР...», - історик

23 серпня – день державного прапора України, який відзначають по всій країні. Історія свята свідчить, що на загальнодержавному рівні воно було встановлено указом президента Кучми незадовго до помаранчевих подій – 23 серпня 2004 р. Далі в 2009-му президент Ющенко доповнив попередній указ Кучми тим, що було засновано підняття прапора в день свята, а також під час інших державних свят та проведення загальнодержавних заходів. Однак, досі історики сперечаються і називають 23 серпня – неправильною датою святкування дня українського стягу. Чому? Трохи нижче.

А поки про те, як сьогодні відзначили в Україні День державного прапора. Президент Петро Порошенко взяв участь в урочистій церемонії підняття державного прапора на Софійській площі столиці.

«Надзвичайно складне завдання для нас – зробити так, щоб наш прапор знову з'явився над Донецьком та Луганськом, над Сімферополем та Севастополем», – сказав Петро Порошенко.

Президент нагадав, як мешканка окупованого Луганська, яку ми по відео знаємо як Ганну Іванівну, у день народження Тараса Шевченка, попри реальну загрозу своєму життю, прийшла до пам'ятника поету з синьо-жовтим прапором, а патріоти України 18 березня цього року розгорнули український прапор на узбережжі Криму.

«Згадаю й мужній вчинок українського воїна, хоча і не можу назвати імені, бо він розвідник. Завдяки йому на початку липня наш стяг замайорів над окупованим об'єктом біля Мар'їнки, під обстрілами окупантів. Раніше бійцями Сил спеціальних операцій Збройних сил України був піднятий наш прапор над селищем Зайцеве на околиці Горлівки», - зазначив Глава держави.

«Це все кроки до повернення нашого українського прапора на Донбас. Це кроки до повернення прапора в Крим», – підкреслив Президент.

Разом з Главою держави національний стяг піднімала донька Героя України Володимира Рибачака – Марія. Дуже правильний крок Адміністрації Президента. Петро Порошенко нагадав про мужній вчинок Володимира Рибачака, який сколихнув мільйони українських сердець: «Він зробив надзвичайно важливу справу – він віддав своє життя захищаючи прапор України в рідній Горлівці». Учасники заходу вшанували пам'ять Героя України Рибачака й усіх загиблих за незалежність України хвилиною

мовчання.

В свою чергу, донька Володимира Рибак Марія сказала, що поки живі символи держави – герб, гімн і прапор – безперечно живе держава. «Наш синьо-жовтий стяг – це знак незламного духу нашого народу у боротьбі за свободу та відстоювання своєї незалежності. Де майорить український прапор, там є Україна. Так вважаю я, і так вважав мій батько Володимир Рибак», - сказала донька Героя України. Марія Рибак зазначила, що її батько віддав своє життя за право бути вільним українцем, жити у демократичній, суверенній, європейській державі, і він був справжнім громадянином своєї країни.

Трохи пізніше у Верховній Раді України відкрилася музейна експозиція до Дня Прапора, де, зокрема, представлено національну реліквію – Прапор Незалежності, який народні депутати першого демократичного скликання внесли до сесійної зали Верховної Ради 24 серпня 1991 року. «У цей день ми вшануємо один з найвищих державних символів, адже прапор України – це прапор боротьби нашого народу за незалежну державність. Це символ тисячолітнього державотворення України», - заявив в цей день голова Верховної Ради Андрій Парубій.

Відвідувачі експозиції також можуть побачити інші артефакти, безпосередньо пов'язані з проголошенням Україною незалежності. Серед них – IV Універсал Директорії Української Народної Республіки, Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р., Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Особливу увагу присутніх привертає Конституція Пилипа Орлика у скороченому вигляді латинською мовою ("Contenta Pactorum inter Ducem et Exercitum Zaporoviensem conventorum, in Compendium brevi Stylo collecta"), яка зберігається у Національному архіві Швеції (м.Стокгольм).

На виставці також презентовані й документи недавньої історії. Так, 1 травня 1966 року над будівлею Київського інституту народного господарства уродженець Одеси майстер-сантехнік Георгій Москаленко та уродженець Київщини слюсар-зварювальник Віктор Кукса таємно вночі вивісили український стяг. За це суд засудив Віктора Куку на два, а Георгія Москаленка – на три роки ув'язнення. Документи цієї справи з розсекречених матеріалів Галузевого державного архіву СБУ можна оглянути на виставці.

А тепер повернемося до історії питання. Які історичні корені українського прапора? Розповідає історик Павло ГАЙ-НИЖНИК:

– Витоки нашого прапора сягають часів Київської Русі. Але тоді він не мав таких барв як сьогодні. Кожні зағони князя мали окремі кольори, відповідно на флагахтоках були стяги у вигляді трикутника, на яких зокрема були присутні сині і жовті гами.

Далі за часів Козаччини, як правило, використовувався малиновий, багряний прапор, але був і синьо-жовтий стяг – також у різних варіантах як познака певних полків. Ці кольори і тоді варіювалися на прапорах з різними нюансами, тобто міг бути присутній козацький хрест, фігура козака тощо.

Потім під час формування нової політичної ситуації, коли постало питання – який прапор чи символіка уособлюватиме новий політичний рух, націю, яка прагне здобути спочатку автономію, а потім і незалежність України. наприклад, головна Руська Рада – орган, що представляв національний рух українського населення Галичини, – у жовтні 1848 р. оголосила своїм гербом золотого лева на блакитному тлі й синьо-жовтий прапор.

За часів Української народної республіки, коли йшлося про самостійність, виникло питання символіки УНР. Відповідно були створені комісії, які займалися цим питанням. Головою Центральної Ради був знаний історик Михайло Грушевський. Стояла задача, щоб прапор був не лише символом революції, а і символом нації, яка прагне до незалежності. Кольори мали символізувати не тільки історичний шлях українців, а і як етнопонаціональну спільноту. Існували дві течії. Версію про жовто-блакитний прапор відстоював Дмитро Антонович. Але зрештою перемогла думка, що має бути синьо-жовтий прапор. Синій символізував небо, жовтий – жито, пшеницю. Ще вважалося, що синій символізував Наддніпрянську Україну, а жовтий – Західну Україну. Відповідно Центральна (Наддніпрянська) Україна мала бути нагорі, тобто очільною. Треба додати, що окремі полки під час УНР також мали свої прапори. Використовувалися і чорний, і жовто-синій, і синьо-жовтий з чорними тризубами, тобто були різні варіації – щоб не повторювати один одного.

Важливо підкреслити. Існують спекуляції про нібито засідання Центральної Ради, яка ухвалила жовто-синій прапор. Але вони не мають ніякої підстави. Справа в тому, що сьогодні історики мають всі протоколи засідання Центральної Ради, а тому можна впевнено сказати, що не було такого засідання. В день коли начебто затвердили жовто-синій прапор, питання стягу взагалі не розглядалося. Такі маніпуляції, зокрема, використовували більшовики, щоб заплутати українську історію. Точно зафіксована дата 14 січня 1918 р., коли Центральна Рада УНР прийняла закон про прапор для Українського військового флоту та для Українського торговельного флоту. Для першого фіксувалося: в кряжі блакитного кольору – історичний золотий тризуб з білим внутрішнім полем. Прапором Українського торговельного флоту фіксувалося полотнище в двох – блакитному і жовтому кольорах.

Важливо нагадати, що синьо-жовтий прапор 20 березня 1920 р. був затверджений на Підкарпатській Русі. Також коли 1939 року було проголошено незалежність Карпатської України, то 15 березня в Хусті був ухвалений закон, в якому зазначалося, що барва державного прапора Карпатської України є синя і жовта, причому барва синя знаходилася нагорі. До речі, червоно-чорний прапор ніколи не був прапором Української повстанської армії, це був прапор Організації українських націоналістів. Самі бандерівці казали, що національним прапором і прапором УПА є синьо-жовтий. Це ще один момент, на якому спекулюють.

Взагалі я вважаю, що спекуляції з приводу державних символів – герба та прапору – мають підпадати під статтю «наруга над державними символами України» (такої статті поки немає). Інакше це грає на розхитування і розкол суспільства. Кожна держава захищає свої державні символи, бо це питання безпеки, також не треба забувати, що під цими символами люди здобували незалежність і гинули за них.

– Як рухався історичний процес щодо прапору у 1990-х роках?

– В радянські часи, коли існував тоталітарний режим, час від часу в Україні особливо на заході, синьо-жовті прапори вивішувалися в різних місцях. Особисто я в 1988 році на трубі Суконної фабрики ім. Леніна в м. Дунаївці, Хмельницька область, вивісив синьо-жовтий прапор, через що потім мав великі неприємності. Але великим резонансом стала подія, коли 24 липня 1990 р. синьо-жовтий прапор з'явився біля Київської міської ради. Це стало звісткою, що радянська система точно ламається.

Над Верховною Радою синьо-жовтий стяг був піднятий 4 вересня 1991 р. Але тоді трапився курйоз, чим зараз багато спекулянтів користуються. Спочатку, коли робітники вилізли на будинок парламенту, то почепили прапор навпаки, тобто жовтою барвою догори. Але протягом години помилку було виправлено. А 28 січня 1992 р. сесія Верховної Ради України прийняла постанову «Про Державний прапор України», яким

став саме національний синьо-жовтий стяг. 23 серпня 2004 р. було офіційно встановлене державне свято – День державного прапора України.+

– Якраз тут виникає питання, тому що багато істориків вважають 23 серпня штучною датою. Що ви думаєте з цього приводу? І чи не варто Україні зафіксувати іншу дату, яка б символізувала тяглість історії?

– Якщо вести мову про більш давні часи Київської Русі, то з якоюсь конкретною датою тут складно. До того ж, тоді саме поняття державного прапора не існувало, були кольорові гами, причому різні у різних загонів князів. Це була символіка безпосереднього володаря – сюзерена. До речі, синьо-жовті гами використовувалися руськими військами (українськими, білоруськими) при Грюнвальдській битві 1410 р., що зафіксовано в літописах, однак з визначеністю тут знову ж таки є складнощі. В часи Козаччини гетьмани використовували синьо-жовті прапори, але вони не були офіційно затверджені як державні.

Дійсно дата 23 серпня не має ніякої історичної прив'язки – ні до минулого, ні до сучасності. Фактично це була політична вказівка в часи Кучми відзначати саме в цей день – перед Днем незалежності, що мало б мати символічне значення. Насправді, дати щодо дня прапора можна розглядати декілька. По-перше, день коли Центральна Рада УНР своїм законом від 14 січня 1918 р. встановила синьо-жовтий прапор для Українського військового та торгівельного флотів. По-друге, це може бути дата постанови Верховної Ради 28 січня 1992 р. «Про Державний прапор України». Якщо підкреслювати правонаступництво і символізм української державності, то звичайно треба використовувати дату часів УНР.

Іван КАПСАМУН, «День», фото Артема СЛІПАЧУКА, «День»